

rémálmával. Mintha inná magába
a teljes utca a fényt. Visszhangzik a tópart
az eksztatikus madársereg
zsivajától. Egy magányos, szinte kába
szobor valóságos virágokat tart.
Elhervadnak, míg szendereg.

Imreh András fordításai

(A két vers a költő THE BUDAPEST FILE [A BUDAPEST-DOSSZIÉ] című kötetében jelent meg [Bloodaxe, 2000].)

Ágh István

BUDAPEST-KÖLTEMÉNY

Ablakodból a megszokott kilátás, zöld mögül csillámló Duna s az eltűnő hajók, méltóságos egyetemépület az útig érő parkkal. Íróasztaloddal szemben a nyír könnyed, csipkefinom lombja a mézsfehér ágak hálózatán. Sűrű gesztenyés őrzi a királyi vén akácot. Kiválasztottad magadnak az öreg fát. Most éppen hajtani készül, hogy nemsokára bődítő virághabzásba fehéredjen. S eszedbe jut, minden budapesti lakásod előtt állni kellett egy fának, örködni érted, gyermekkorod üzenetével azt a látszatot keltve, mintha sosem mozdultál volna el. Életed részévé váltak ezek a fák, betöltik a teret, nyitott ablakon tükröződnek.

Szinte a gesztenyelombban állt az ebédlőasztal a Kisrókus utca és a Ganz-gyár felől a Keleti Károly utca végén. Máriaremetén nyugágyadba hullatta gyümölcseit az almafa. Zuglóban erkélyed fölé csüngött a nyárfa ága. Itt Lágymányoson pedig ez az akác legelső világlélményed jegyében.

Odaszál a szarka, gyerekkorod madara billegve fészkelődik ágazatában. Örömmel vetted észre a fekete fészkek koloncainak megjelenését, mintha ötven lombhullásnak kellett volna elmúlnia megérkezésükig, hiszen a hazalátogatásaid alkalmával sem találtad már otthon őket. S lám, nemzedékről nemzedékre közelebb kerültek hozzád. Egyikük a gangra bátorkodott, holnap talán a világítóudvarból csörög. A dolmányos varjú is megjelent az idei tavaszon. Párban ülnek a fán, óvatosan, és nagyon bizalmatlanul csipegetnek a földön a rigók között, melyek téged is befogadtak. Viszonzásképpen szereted a rigókat, figyelemmel kíséred életüket, mióta az Eötvös-kollégium vaskerítésének repkényén először láttad mint igazi városi madarat. Majd csak kislányod mondja első szavai közt a nevét, az ő első rigója odafészkelte a máriaremetei kis ház ajtaja elé, az ezüsthengyőre. Zuglóban reggeltől estig együtt voltál velük. Tükörképedet röpitették a szemükben, s mint egy miniatúr repülő ablakából néztél magadra. Reggeliztek a földön, hármat ugorva közeledtek a rózsaszín gilisztához. Akár a falusi ba-

romfiudvaron, billegősen sétáltak a galambok. Szeleburdi verebek szálldostak föl-le, ha kúszott feljűk a macska, rögtön a semmibe tűntek.

Ha megszólít az autóbuszon valaki, már nem gondolod, hogy az a férfi a falubelid lehet, hiszen senkit sem láttál évtizedek óta közülük. Az idegennek tetsző ismerős nővérevel egy osztályba jártál. Érdeklődsz a családja felől, s akihez az iskolán túl is közöd volt, meghallod, hogy nem él már. A szó elterelésével leplezed személyes érintettségedet, azt, hogy a farsangi bál után, húszéves korában a tiéd lett, s nem vette észre senki, s azóta sem láttatok egymást.

Pesti életed elején gyakran összeakadtál az idekerült otthoniakkal. Tegezve köszöntél a kalauznőnek, a motoros rendőr megállt a járdaszigetnél miattad. Volt, akire a söntéspultnál találtál, vagy éppen a Váci utcán biciklizett mint távirat-kézbeseítű, retikűl-szerű táskával a vállán, s földre nyűjtott lábbal fékezett. Emlékszel a tűzoltű és a szűvűnű házaspárra, akik a diókopálás barna mázát szégyelltek elűtted kezűkűn. Élnek-e még? Nűvéred ifjúkori szerelmének a sírját ismered csupán a bátyádé közelében. Ráképzelheted arra járva az egyedűl neked ismerűs világot, melyben az apai műhelynek nászágyas, koporsűs faillata volt. Hajnali forrás égű agancsű szarvasait formálta a firneiszzagű ecset. A tejcarnokban is apja dolgozott a kézzel hajtott szeparátoron. Elfért a fél falu az utcára nyűlű házacskaiban s a járdán. Zománcos kannákkal zűrűgtek a menyecskék, nagyhangű legények körében visűtoztak a lányok, mielőtt átadták volna az utcát a kísérteteknek.

Az elhagyott világba látogatva titkolt szégyen fogott el. Őreg szűleid fölűl is elkívánkozott a ház más, életrevalű építkezésbe, mégis a helyén maradt egy vértelen háborű jelképeként. Ebben a csata utáni állapotban elvesztették értelműket a tárgyak is. Mintha távoli bolygűrűl sugározna mivoltukat, másvilági fényben, finom penész-, agyag-, szűűrlűtt fapor űl meg mindent sárgásan, zűldesen, ibolyakék árnyalatokkal. A végsű romlás következett be, mikor anyád, az utolsó lakű, maga után hagyta valűszűnűtlen elrendezését. Kukoricát tárolt a tisztaszobában, hát odakényszerűlt, ott vicsorgott a tűskés pofájű kukoricazűzű is. Az ősi ágy használaton kűvűl zsgorodott a sarokban merűlűleges deszkáival. Kenyérszáritűn lűg a kasza. Nem ostor, kimerevedett repedés csap le a kamrafalrűl. Tonettszék áll magában a bejárati ajtű elűtt. Mintha az utolsó órában is rűla várt volna valaki. S már senki sincs ott, senki sem jűn.

Most, mikor jűl tudod, szűlűhelyed nyomorűságnak részese vagy te is, vesztes és gyűztes ugyanakkor, megengedhetsz magadnak bizonyos költűi választ, miert jűttél el, s mibe kerűlt a kiszakadásod? Talán nem is a nyilvánvalű okok a legfontosabbak. Hanem például ahogy első érűkeid emlékében rátalálsz arra az egy szem narancsra, melyet édesapád hozott Pestrűl neked. Fehér ingben, ezűstcsűkos bordű nyakkendűsen, dohányszűnű ruhában nyűjtotta át a nyáralkonyi fényben. S elindűtott a kisfiában valami olthatatlan vágyakozást a kűlönűs gyűmölcsűk s a finom ruhák iránt. Mesebeli lett minden, ami nem a hazai kertbűl valű, s tűnékeny, mint Árgűrus fájárűl az aranyalma, melyet a gyermek Tűndér Ilona, a háborűs menekűlt kislány visz magával. Mintha mesébűl szállott volna, s oda is rűppent volna el.

Megesett cselédlányok fiaival játszottál a porban, akiket nagymamájuk udvarába pottyantott a gűlya Pest felűl. Igazi játékaikkal uralkodtak fölűtted, melyeket a búcsű szombajtűn, a vacakos sátor fölállítása elűtt megkaptak kisautű, kispuska, teniszlabda formájában. Akkor, évente egyszer jűtt hozzájuk az anyjuk. Ezek a nűvéreidnél alig idűsebb lányok olyan szép ruhában mutogatták magukat, úgy billegtek a kűrűmcpűbűben,

hogy vidám és hangos lett körülöttük mindenki. Éneklő nyelven beszéltek el a városi eseményeket. Volt abban valami titok, hogy a gyerekeik, barátaid itthon maradtak, de ha az anyuknak jól ment a sora, akkor miért nem lett az egész falu szolgárlány, postás, kalauz, hogy nekik is olyan jó legyen. Mert ott az élet, akár a bűcsú, ringlissel, játékosáttal, bállal. Csak a házmesterek nem jártak haza, bár jött a katona, a rendőr, de még a börtönőr is. Megfogadtad, ha nagy leszel, te is pesti leszel majd, s mennél ritkábban jössz meg, annál jobban szeretnek.

Tudtad, magával visz a testvéred, ahonnan a bőröndjét körülengő illat ered a könyvekből, a töltőtollból. Úgy akartál a közelében tartózkodni, mint mikor tízévesen Pesten voltál. Akkor vált valóságossá a képes újság elejéről a fénykép, melyet annyira megjegyeztél a havas budai utca miatt. Meredek bástya emelkedett a szélén, fehér fasor boltozta, s a kucsmás lámpaoszlop alatt egyetlen ember látszott prémes nagykabátban. A Mátyás király útján, mintha egy palotából nézted volna a Svábhegy alatt elterülő végtelen csillagvilágot. De nem találtál szavakat rá, mert ismeretlen helyekről vibrált a rengeteg fény, amint a villanykörték, a világos ablakok egymáshoz közelítve a távolban összemósódnak a sugárutak tengelye körül, a Duna sötétségétől cikcakkosan. Csak azt tudtad, gondol rád valaki az egyik csillogásban, s mégsem vagy annyira egyedül. Mennyi hasonló látvány és képzelgés lepett meg addig, míg ezt az elsőt kifejezhetted. Hány budapesti év élményei légiesedtek egyetlen hosszú költeményre!

Most éppen a királyi vár déli falából lépsz ki a kovácsoltvas kapun. Meglepődsz, hiszen erre a pázsitra sosem tetted a lábad. S annyira különös innen a Gellérthegy északi, erdős oldala, mintha egy festménybe ereszkednél a Szarvas-házig, ostrom utáni csöndben, ahol távoli csatazaj ülepedik a völgy aljára. Báránnyelű ég szűkül fölötted, egyre magasabb a toronyórás templom. Nem találod a villamosmegállót, pedig Kosztolányi szerint itt kell lennie Virág Benedek háza helyén. Hát gyalog indulsz haza a hegy mögé Szokoli Musztafa fürdője mellett. Az épület emeleti ablakában muskátli nyílik. Virágzó orgonás lilul Szent Gellért szobra körül, vízesés robajlik. Fönt gyűrött bőrű elefántok a sziklák. S te fölfogod a lányszemek nagy ibolyántúli sugárzását. Légi-es, lobogós hajókkal játszik a Duna hömpölygő ünnepéye. Odakívánczol, mert eszedbe jut egy mézsféher fedézet. Borospohárban hagyta gyűlni az alkonyatot, hogy el ne szálljanak vele a hidak, a pesti palotasor az Országházzal együtt. Lebegett a Várhegy, a zöld meredek csigaház-sárga oszlopokkal, mohos tetőkkel, faközöld tornyokkal, kupolával. Telekápázik mindent túlszűfolt látomásod. Hajdani ringatózást érzel a lépteidben, s az egész várost újra föl szeretnéd fedezni.

Vannak emlékeid, melyek még most is versbe vágnak, mint a bordó kárpitos cukrászda, ahol csokoládébarna, vaníliásárga, eperpiros krémekből választhatnál. A szőkeség arcát elfeledted akkori külsőddel együtt, csak a hosszúkás fehér kéz látható, amint a kerek mérőkanállal adagolja a tölcsérbe a fagyalt gombócait. Csak az édesség különleges ízeit érzed, s a szádban szétolvadt hideget a megszorult tejsimelegben. Forró mezőkről jutottál abba a cukrászdába, s biztosan azért jegyezted meg, mert ott végre megkaphattad, ami eddig annyira hiányzott, s még a szerény kielégülésnek is akkora jelentősége volt.

De egy másik emléktöredék verssé változott évtizedek múlva. Először nélkülözted a falud szeretett bűcsűjét, s magadban ünnepelted a Gellért Szálló teraszán pohár sörrel, ahol nemsokára megtudhattad, micsoda kamrák rejtőzködnek a széked alatt, mikor

megsebesültél a forradalomban, s odamenekítettek a kórházi ápolás után a zsúfoltság miatt s a razziáktól tartva. Ettől lett akkora súlya a könnyed vasárnap délutánnak.

Mégis a körüti Pálma presszóról őrzöd a legpontosabb képet, ha az első Pesten írt költeményed miatt sosem felejtethő. A hosszú helyiség utolsó asztalánál készült, a sarokban, hétfő délelőtt tíz órától délig. Költőnek akkor érezted magad életedben először, a vidéki őszt idézted, mégis mintha másvalaki súgná, s te lelkesen veted papírra, tiszta fejjel gyönyörködve betűid formájában: „*Rózsaszín Szent Erzsébet / deres réteken lép- ked, / s rebbenti csillagfényét / a tél előtti szépség.*” Otthoni hangulatra szabadított föl a város géniusza, megsejtette a tehetséget, megajándékozott a rácsodálkozás örömeivel.

Legújabb élményeid azonban elégtelenek még a megfogalmazásra.

Petőfi Sándor lett volna képes azonnal válaszolni a vasárnapi ebéd alatt ért sérelmedre. Amitől szégyenkeztél a menzán, ő nem a saját természetét okolta volna. A divatjamúlt öltöny kezdte ki önbizalmadat. Társaid kockás ingben, vászonnadrágban ültek az asztal körül, te pedig, banketti ruhás, túlóltözve a pellengéren, rozsdavörös kétsoros egygombos zakóban, melynek gallérja vállad széléig hegyesedett, cipőd orrát buggyosan fedte a nadrág szára. Aztán az öltönyt zaciba adtad, s ott feledted többévi hosszabbítgatás után. Először követted el a hűtlenség bűnét, míg a szüleid ellen való vétek eszedbe sem jutott, azt hitted, levetted Magadról esendő mivoltodat is.

A női fazonú, fordított gombolású ballonodtól már az elképesztő forradalom szabadtított meg, melyet olyan okok is előidézhettek, mint a rád kényszerített ballonkabát, hogy azt kellett viselni, mi éppen kapható volt.

Kinek lett volna feltűnő akkor egy fiatalember öltözéke? Különben sem figyelt rád senki. Más miatt fogadott be a város, mikor véredet kérte iszonyú beavatási rítusához. Magával sodort, s egyedül hagyott, hogy az életveszélyt és a bátorságot megértsd a csilлагdöntő ember példájában, aki a helyőrség tornyára mászó civilként szerelt, mintha csak az volna a dolga, s éppolyan megfontoltan ereszkedett le a toronyból az alácsörmpölő vörös csillag után. Míg tankok dúltak a völgyben, kézfegyverek szóltak a háztetőkön. Akkor értetted meg igazán az élet kockázatát, a bátorság esélyeit. S miután a melletted fekvő barátod kimentett a vérengzésből, a kórházban a létezés édességére eszméltél, ahogy az önkéntes ápolónő, a tizenhat éves diák azt a narancsgerezdet nyújtotta a szádba, amiért világgá mentél. És az a pillanat jutott neked az életéből néhány nappal hősi halála előtt.

Mikor a lánykollégium portáján ácsorogtál, a testére tapadó piros trikóban egy ismerősnek tetsző bentlakó lány is várt valakit. Hasonlított arra a kiskorodban annyira tetsző fruskára, aki az ostrom elől rokonaihoz menekült. Éppolyan kék szemű szóke, futó izgékonyágtól bájos, kedvesen türelmetlen volt, hogy megszeretted. Mintha érte aggódtál volna, mikor a béke csalóka reggelén elindultál te is egy egész kollégiumra való védtelen nőn segíteni. Eszerint miatta keveredtél a tüntetésbe, mely az Astoria Szállótól a Kossuth térbe torkollt, s az a mélyen rejtőzködő energia tartott életben, ha nemsokára feléd irányította s közeledben marasztalta a sors. Az öt egyetemi év alatt egy padban és soha ágyban. Miatta utasítottad el a hozzád méltó közeledéseket, őt csaltad meg a lotyókkal. A szilánksebes leágyúzott falakat neki akartad kifejezni az újjáépítés állványainak reményével. Templomok málnaszín ablakán vélted átsejleni, miközben kapualji merényletre készülődöttél. Aranystrucc lett a feléje futó villamos, ezüsthalak ragyogtak az almafákkal berendezett kirakatokban. Esengő és dühös versekre, megalázó kitérőzésekre késztetted, s a ráolvasás barbár ütemével úztad volna magadból.

Pedig mikor ugyanazt az osztályt tanítottátok, a diákjaitok a menyasszonyodnak gondolták. De amit soha nem váltott valóra, abban már akkor is más asszony részesített, hogy végre valami családias meleget élvezz a másik nő albérlésében, melyet nehéz ételszagok árasztottak el a konyha felől. Tapintatos gondoskodással vásárolt be a vacsorához, sajttal, szalámmal, péksüteménnyel, borral rakta tele a kosarat, mintha sokáig magánál szeretne tartani. A rövid házassági előgyakorlatokból hamar visszaestél a szeszély sodrásába. Megpörgetett és kivetett.

Tizenöt év múlva előbb érkezett ismeretlen címedre a levele, mint ahogy új lakásodat elfoglaltad volna. Máig is rejtély, honnan tudta, s mit akart tőled. Értetlenül bontottad föl az ajtórésbe tűzött borítékot, meglepődtél a könnypecsétetes soroktól.

Elkeserít a rád öregedő város, még amit magadéva ismertél belőle, az sem neked való. Utazz csak el a Népszínház utcától a Józsefvároson át Kőbánya végébe a temető ravataláig, ahol kedves egyetemi leánypajtásod a halott. A gyász, a borús hideg s a nyomor ijesztő szomorúsággal tölt el. Egyre fáradtabb arcok vesznek körül, egyre sivárabb zónákon jutsz tovább, s mintha látásodat a korai szürkület farkasvaksággal rontaná. Titkos tevékenység folyik a lélektelen üzemekben, sikátori veszélyek várnak a vadkeleti piacon. Úgy érzed, a bűn és a kiszolgáltatottság vásárolkodik belül, akár a salakká hámlott házakban. Kietlenségtől szenvednek a fák. A barakktetőket elfújhatná egy hirtelen jött vihar, éppúgy a sportpályák öltözőit, mint a lelátók székeit. Nem emlékeztet ittjártodra semmi a sörgyár gőzölgő magasán kívül, ahol olyan jóízűen ittad a sört, mint a forrásvizet a piros kockás abrosszal terített asztalnál, pirított máj szagában. Hiányoznak a rezes hámú, macskakövet csöndítő muraközi lovak. Benéz a börtön a temetőbe, s elkezdődik a kedves asszony utolsó útja. Egy veled egykorú szív csöndjét viszi előtted a fekete kocsis a sírokon túlra, ki tudja, hova, ha már az erdei úton gurul. Erdély szülötte akarta, hogy fenyők alatt nyugodjon, hadd lehessen majd itt a teste hazai föld.

Tél van, ritkán mozdulsz hazulról. Hosszan merengsz a vén akáccal szemben. Fekete öntöttvas most a törzse, öt vastag ága cizellált koronába nyílik, sűrű feketesége megfakul a széle felé. Különös formák alakulnak a tetőcserepen. A szétszakadt vastag hó alja összetorlódott az esőcsatorna fölött, ragyogó piros mezőt hagyott maga után, melyre a gerinctől félkörökkel boltozódott, lassan hártává vékonyult, alul pedig márványsziklaként, omlásra készen nehezedik a földemre. Hetekig nem láttad a napot, azt sem tudod, melyik fázisban lehet éppen a hold. Farsangot mutat a kalendárium, Antal-, Piroska-, Sára-, Sebestyén-napokat. S Berda József költő kiáltja világgá a könyvből, „*Bintang tél! Kegyetlen ellensége szenvedő testem minden tagjának: ó, mint utállak-gyűlöllek én!*” Szegény vándor ágyrajáró, kinek költőietlen utóda baktat a túlsó járdán, vékony nyakabátban, kötött pomponos fejfedőben, koszlott szatyorral, talán a pamutkesztyű uj-jai is lyukasak. Lehetnél ő, te is! Mint egyik elszenvetője a büntetésnek.

Amíg családod, lakásod lehetett, meg kellett találnod a létezés szépségének rád eső részét. Onnan muszáj becsülni mostani otthonodat győzelmes emelkedettséggel és a kallódó emberek iránti részvétellel is, hogy ezt az élhető hajlékot elnyerhetted. Ide még kiskorod boldog emlékei közé is hazamehetsz, melyek a távolból honvágygal csalogatnak. Elmész, s ha visszajöttél, megújult képet mutat a régi utca. Lakásod minden tárgyának története van, s a legbecsesebb darabok hajótöréseid kimentett uszadékai. S ahogy az ablak végtelenné növeszti a szobát, úgy érzed, mintha az egész várost belaktad volna, ahonnan elköltöztél, ott is otthon lehetsz, hiába meszelte át a falakat másnak a szobafestő.

Tandori Dezső

„MAGÁNYOS” BUDAPESTI KÖRCSAVARGÁS

I

Író – kezdje dolgát az irodalommal. De ha mindnek csak kis töredékére utalnék éppen, s nem az, hogy „elmondanám”, miféle költemények – „csodák”, idézem Kosztolányi szavát a *Halottak* című versből –, a költők kicsodák, ihletik emlékezésemet; ó, Jékely csak a hegyvidékeivel, fürdőivel, Tabánjaival; Vas István a Hold utcával, a Duna-parttal; Nemes Nagy a Vérmezővel, a Kék-golyó utcával, ha jól írom, a rég eltűnt kis házakkal; Szép Ernő az Andrássy út és a Liget, a Margitsziget becsavargásával; Kosztolányi... a nevezetes kávéházzal, a Dohány utcával, az egész bús Budapesttel... s még Berda és Tóth Árpád... és... és... nem jutnék a végére, mit, bele sem kezdhetnék. Hagyom hát mégis ezt. Nincs prioritás! Vas racionális bánata, Jékely romantikája, Nemes Nagy „konzervatív” pontossága, Kosztolányi és Szép Ernő világfilozofikus hangulatváltás-játéka... és... és... Nem alakulna ebből körcsavargás, egyetlen pont maradna, mely a magam matematikai-végtelenségtani, zenóni elmélete szerint megalkothatatlan is, mert nincs „legkisebb eleme”. Nem lehet a pontnak így kiterjedése, az abszolútum jegyén nem lehet. Marad hát a magam szerény, szegény, ezúttal végképp indulatmentes, de valamelyest fájó relativitása, marad „csekélységem”, de azzal a bőséggel, mely Budapest körbejárását dúsítja. Induljunk el, mint Eliot mondja, kigyelmed meg én. (Te, Ön, Önök, maga, maguk, hé, nagyérdemű, jaj, Olvasóm!) Nézzük, nővérem és fivérem. (Baudelaire; de ő Párizs.)

II

Nos hát, könyv nélkül, fejből írom ezt az egészet, mert valami meddő bánat – akkor még ok nélkül – arra készítetted, hogy a különben ily vagy más mily dolgozatokhoz készülő jegyzeteket eldobjam, a további jegyzeteléssel felhagyjak. Fejből írok, de nem könyv nélkül. Mert könyvekről igenis lesz szó. (Kicsit.)

Mi az itt, hogy kör? Olvasóm, mit kap tőlem kigyelmed, mit vágjon falhoz rögvest, vagy mi tartsa ébren mégis netán a kíváncsiságát? Képzeljük el Budapestet... nem, ne körnek, ne is oválisnak, tojásnak se, melyet ha úgy rajzolok, hogy fenn nincs bezárva, s a vonal kicsit visszafut a kezdet mögé, lehet a cím: *A madár? A tojás?* S ha egy vonalalak nyomja iszonyúan, a válasz, keletiesen: *A sziszüfoszi kő!* Ne így képzeljük Budapestet, hanem a határai szerint. De úgy se, ki volna képes arra, meg sok feleslegesség kerülne ide, sok lényegtelenség, pontatlanság. Elő kellene vennem a térképet. S mondom, ezt én emlékeimből írom. Hát mégis valami furcsa tojást képzeljünk, krumplit, ez Budapest(em), egy ilyen krumplikörvonal. S induljunk el északi-nyugati vonalaktól, pontoktól, mit is mondjak, amerre az ember Óbudát (ekképp Budapestet) Szentendre, Leányfalu felé elhagyja. S nézzük, mit mondhatok én erről a határvidékről?

Ó, igen, hogy ne feledjem, Olvasóm. Ilyeneket mesélek el. Budapest melyik részéhez mi köt. Magam is kíváncsi vagyok az arányrendszerre. Ömlengeni, filozofálni, panaszkodni, főleg gúnyolódni – nem fogok. Remélem, császármorzsnál konzisztensebb lesz az írás állaga, bár Gödel tétele szerint a mű maga nem igazolhatja a konzisztenciáját, mert az ilyesmi épp annak cáfolata! Na.

III

Most hát, hogy a 2005-ös év elején elhagyott a jegyzetelősdi kedv, és csak pár hete meghalt utolsó madárkám napjairól, iránta érzett féltésemről (eleinte nem volt racionális *oka* ennek!), esetleg munkáim befejezéséről, várhatóságokról írtam élnaplót, lazát, most, hogy az induljunk-el-te-meg-én „te” szereplője csaknem teljesen kiesett, követvén azt, ahogyan rég nem utazom, nem nézek lovakat, nem járok színházba, moziba, hangversenyre, találkozgatni, dedikálni, fellépni sem itthon, sem külhonban, nem nézem meg sem a mások kiállításait, sem a magamét, és így tovább, most akkor, s ezt nem tekintem semmiféle Sorstól pofonverésemnek, meghalt eme madárkám. Róla is csak a legszükségesebbeket írom le majd itt. De ahogy meghalt – s hagyjuk e tárgyat s hozzá kapcsolódó, ép eszemet őrző, eszményi esetben megkeményített szívű önvédelmet –, eszembe jut egy korábbi nagy halál, kb. első igazi központi madarunké, a talán névről többek által ismert Szpéróé (1977–1988), akinek életében még gyakran jártunk ki feleségemmel együtt – évtizede már csak ő jár – Budapest határába, egy kisvárosba, ahol egy-két éven át másokat is látogattunk, sokkal korábban. S mikor Szpéró meghalt, e kisvárosban két madárfiókát is leltünk, hoztuk haza őket HÉV-vel; bár akkoriban ilyen taxizásokra is szinte az üvegpénzből volt anyagi ereje az embernek; hoztuk őket át ezen az óbudai városhatáron, mind nagyobb szívszorongással, ahogy lakásunkat – Alagút, Várdomb, Víziváros – közelítettük. Hogy sikerül-e életben tartani őket, Szpérót is pótlendő? (Ma már nem hiszem, hogy most meghalt madárkánk, Totyi pótolható. Szpéró sem volt az; de mellette, utána maradt még madár vagy tucatnyi, nem volt olyan szorongató az egyedüllét, mint Totyi után most.) Tehát madárhazáhozás a városon kívülről. De annak a kisvárosnak a látogatása is erre történt, sosem Vác felől. És egy Költő s felesége, a Festőnő is itt volt, ebben a kisvárosban, felkeresve több nyáron át. Mígnem nálam belső lehetetlenséggé vált minden, majdnem minden Budapesten kívüli út, s a Költő, nemes szív, ezért egyáltalán nem neheztelt meg rám; gazdag életének tapasztalataival sok mindent meg tudott érteni; a Festőnő csakígy. – De Óbuda északi része a gyerekkori „római-émlék-nézésen”, az atyai csónakház (Szerelvényértékesítő Váll.) látogatásán, a Római-parton töltött nyárvégeken túl (evezések! át a Sz.-szigetre, fel néha a kisvárosig) sok mást is involvál nekem. Ebben a beszámolóban az a mulatságos, ha bármi is egyáltalán, hogy íme, mennyi hordalékból (Déry!) áll össze egy ember-és-város kapcsolat. Meg azért is jó írnom ezt, mert pár délutánomat megmenti a Totyi halála nyomán érzett... nem, kemény a szív, nincs bánat... mitől is, miből menti ki? No, nem fejtegetem.

Tehát a Hajógyári-sziget nekem nem az újabb divatú rock-pop hetek színhelye, hanem egy könyvkiadóba jártam ki oda párszor, a kilencvenes évek elején; de a sok könyvkiadót, ahová járok vagy járhatnék, ugyanúgy nem sorolom külön, ahogy azokat sem, melyekkel „el-maradtunk, el-koptunk” egymástól. Egymástól, igen. S általában is ezt az el-kopást említhetem. Sajnos, ha napestig írnék egy héten át, akkor is ezt mondhatnám csupán: városomban általában vánszorogni szoktam már csak, s nem tászkámat, nem is a szívemet érzem nehéznek. El-koptunk, megunódtunk egymásnak mi ketten, e város és én. Sajnos, nem sajnos? Itt is kemény a szívem, ha van; (és van, nagyon is!).

Tehát ez a kiadós sziget. Kiadós séta volt odáig, mert rajongtam akkoriban – még nem vánszorogván – az ilyen túrákért; oda-vissza, semmiség volt a párizsi, londoni 36-37 kilométerekhez, naponta, s erről még emlékek pesti (sic!) dolgot. Élvezet volt a csú-

nyácska panelkörnyék is (a Duna okán!), pár apró utca a Krúdy-környék érdekte-
nebb részén (utcákat, kocsmákat igyekszem nem megnevezni!), nem ittam azonban
azokban az években, így csak csodálkoztam, ejha, már 5 óra 30-kor nyit némelyik pin-
cés műintézet? Később ezeknek az ismereteimnek jó hasznát vettem. Na ja, hasznát...!
Azokban az években nem bújtam már antikváriumokat, lemezboltokat (antikváriumo-
kat újabban ismét látogatok, lemezt évtizede nem vettem Budapesten!), a jó ég a meg-
mondhatója, mit csináltam. Semmit. Mentem, mint az „Ilyen hosszú távollét”-ben a
clochard, ama filmbéli romterepen, nem céltalanul, csak mások céljaival harmonizál-
ni nem bírván. (Szeretné ő azt, de ha „őszintéből” nem megy... Hát a „nem” az őszin-
tebb.)

*

Most felkeltem asztalomtól, mely két gépelőhelyem egyike, huszonöt éve az egyetlen,
mert a másik ily asztal a másik szobában kalitkahely lett. Ahogy kimentem a hallba,
hogy gyógyszert vegyek be (gyomorra: felfúvódás ellen; karnitint, szénhidrátok és zsí-
rok feldolgozására, de hát, persze, nem szabad sokat enni, lehetőleg nem kell szeszes
vagy más szénhidrátos italokat inni, akkor használ bármi karnitinoida etc.), arra pil-
lantottam, ahol a másik szobában Totyi üres, még hármak üres kalitkája áll, és inte-
gettem, két kézzel, szokás szerint, ilyenkor a kéz legyen üres, csak úgy hat az intege-
tés... most sehogyan sem hat... de nem érzünk! Elfutotta, mégis, a.

*

Hogy írásom, ha nekem nem lehet is – látjuk! – igazi terápia, legalább Olvasómnak
érjen valamit, elmondom azt a roppant izgalmas tény, hogy sokat jártam apámmal is,
később aztán még többet feleségemmel, a H.-hegyre, ha jól írom, sőt, onnét egészen
óriási sétákat tettünk (még nem volt kutyánk, bár madárkánk már voltak) Pesthideg-
kút, Zugliget (!) felé. E két utóbbi helyre néha a Széna tér tájékaról busszal is kimen-
tünk, ebédelgettünk (70-es évek), vagy a J.-hegyről, a Svábhegyről jöttünk le, oda busz-
szal fel, taxival fel (üvegpénz!), s volt Disznófő, Normafa stb. Sosem síeltem, így erről
nem volt szó. Emlékszem akkori fájdalomokra: mi lesz mackóimmal, ha meghalok (34-
35 éves voltam, Jékely fiatal halállírása után kullogtam, persze, ezzel), hanem az óbu-
dai részeknél tartottunk.

Furcsa az, ahogy az ember évekig nem jár egy bizonyos útvonalon, villamossal, busz-
szal, s rájön, HÉV-vel is lehet. Mintegy öt éve a kiállításlátogatást azzal hagytam ab-
ba, hogy egy igen jó barátom kamarakiállítását ott Óbudán, HÉV-vel érkező, nem
találtam meg. Csuda gyárépületeket láttam ellenben. S másodjára menvén, már meg-
lett volna a kiállítóterem könnyen (buszról), de úgy döntöttem, ha egyszer sikerült ki-
hagynom (ezt, az ilyesmit) beülök két fröccsre inkább egy kocsmába az érdekesen ré-
gi-új nevű, nem munkásmozgalmi hőst idéző utcában, s így is tettem. Egykoriban sok-
szor ültem be napilapot, hirdetési újságot, még detektívregényt olvasni is csendes dél-
előtti kocsmákba. Manapság újságot egyáltalán nem olvasok (pár hónapja), feleségem
számol be; folyóiratokat, ha magam is megjelenek bennük, lelkesen nézegetek. De
nem a régi lelkesedéssel.

Óbudán Kassáknál jártam egyszer. Orbán Ottóéknál, Z. Péter filmírónál többször.
A hegyek egyikén fenn Weöreséknél már csak olyan huszonhat évesen, talán, Mészöly
Miklóssal. Majd kétszer voltunk az új házukban feleségemmel, s magam harmadszor,
e Költő halála után. Vittem egy üveg bort, hallgattam Károlyi Amy telefonbeszélgeté-
seit – kondoleálások jöttek –, ki-kimentem, meghúztam kabátom alá rejtett literese-

met. Taxival távoztam, akkoriban is eléggé untam már a város bizonyos vonalait, és... üvegpénz. Ezt az üveget azonban, ismeretes történetem, e Költő „derűs koldus az életem” felkiáltása alapján (biztosan pontatlan az idézet, kérem, hagyni!) egy koldusnak adtam, de már a Bazilikánál, a pesti oldalon. Feleséggemmel irdatlanul sokat sétáltunk a Rózsadombon és „kapcsolt részein” is. Buszoztunk, gyalogoltunk, mértékkel ittunk egy-két pohár (főleg vörös-) bort. Ezek élményeink, eseményeink voltak. Néztük a házakat; hogyan laknak mások. Akkoriban kezdtek épülni a „kacsalábak”, ezt a világot már nem ismerjük. Megjegyzem, fogorvosunk is oda költözött egy szép nevű utcába, kertés házba, jártunk hozzá sok gyökérhúzásra, ínkezelésre, amalgamozásra. A család állatbarátsága máig legendás (nálunk). Kassákhöz Kecskeméti Kálmán festő barátom cipelt el. Jékelyhez egyetemista társnőim. Ezekről a dolgokról mind írtam. Egyszer Jékely engem is majdnem meglátogatott, hosszú történet lenne (egy lábficam stb. volt az ok); miért nem jött össze (részemről) az egész?

S egyszer láttam Veszelszky Bélát: jártunk náluk, mikor még élt.

IV

Nem is tudom, merre lendüljek tovább. A fürdők! Lukács (sokat jártam oda, nem voltam mégsem „lukácsista”, jelentéktelen fürdőző voltam én ahhoz). A Császár is vonzott, de... Később a Római-part, a Duna, nem úsztam át soha, csak úsztam vízében. A csillaghegyi strand (már feleséggemmel), Pünkösdfürdő (szintén). A kutya erősen szétszedi olykor a házaspárok programját. Ez még a madarak alatt is *volt*. Bár ők, fura, nem kötöttek annyira helyhez minket. Eleinte. Engem ma már a Nullovcics Nulló Madár is helyhez köt.

Kedveltem a Rózsadombnak azt az oldalát, mely a Bimbó út és a Marcibányi tér között lejt. Sokat jártam ott magányosan is, például verebeinknek füvet szedni. El ne feledjem: Budakalász környékére szintén ily céllal. Dilisnek is tartottak, az út szélén hajlongva... én hajlongtam, remek gyomokat tépve, kis cseresznyepálinkát kortyolgatva... dilisnek, némely arra elhaladó, de tapintatos autós ismerősök. De a Rózsadombnak ezen az oldalán volt a századfordulón még iparos-kereskedő-kocsmáros nagyapámnak egy kis háza. Apám onnan járt óbudai iskolákba, lett lassan „úrügyerek”. (Lassan, bonyodalmasan, s ehhez az első világháború is kellett.) Egy ilyen úrigyerek jó barátja, akivel sokat segítettek egymást, bajaikban, tényleg kölcsönösen, a humán érdeklődésű Juszuf bácsi (közig. bíró, nem építész!) jó alkalom volt nekem egyszer már úgy huszonvalahány évesen, hogy apámat megértsem, ő miért nem tud filozófiákról beszélni stb. Holott szegény papa hetvenvalahány éves koráig velem olvasott Camus-t, Graham Greene-t, Virginia Woolfot. Hagyom ezt. Juszuf bácsi fia volt egyik első nagy gombfocipartnerem, gombkészletem kizsákmányolója. Vasárnaponként jártunk hozzájuk, havonta egyszer, s hazajövés az akkori 9-es villamossal ugyanolyan szomorú volt, mert másnap iskola... ahogy a Római-nyaralások vége, merthogy szeptember.

A Moszkva teret ugyanúgy gyakran látogatom, azaz a Fény utcai piacot, ahogy a „Móricz”-ot is, itt a Fehérvári úti csarnokot... de ezek a látogatások Totyi halála után el fognak maradni, mert krumpliért és salátáért jártam, neki. Mást a végén – én, aki régebben roskadásig teli szatyrokkal tértem haza, és külföldre a nehéz mechanikus írógépeimet, szótáraitam cipeltem, fordítások végett –, igen, én, én, én nem vásároltam. Most ennyit se. Csak hordozom nagy táskám, néha kéziratokkal, máskor leadandó

könyvekkel, tiszteletpéldányokkal. Különös, hogy a Víziváros északi részén nem laktak ismerőseim. Csak a kocsmákat ismertem, már legtöbbjük nem is létezik. Drága éttermekbe nem járok. De a Fő utca kocsmáiba is alig. Van egy vagy két hely, ahol irodalmi ügyeket szoktam bonyolítani munkatársaimmal, itt ez „annyi”, akkor.

Majdnem minden budai útvonal is sivár lett a számomra. Elszállt a körjáráások „hite”. Ezzel hitele is. Régen: el a Tabánon át a Krisztinába, fel a Mészáros utcán a Böszörményi útig (közben egy-egy pohár bor), le a Déli pályaudvar vagy a Városmajor felé, erre lakott régen, sokszor megírtam, tanárnőm, Nemes Nagy Ágnes; Lengyel Balázs ma is; Mészöly Miklósek; Miklóssal afféle kölyökkutya-koromban sokat mászkáltunk a Városmajorban és vidékén. Ottlikkal, aki Közép-Budán élt végül vagy harminckét évet, de erre még rátérek, szintén látogattuk a Vasas atlétikai pályát, feleségemmel a Pénzügyőr-pálya táját, van ott egy szép kis félmodernista tér, kedveltük. Még meccset is láttunk. Salakos volt a pálya. Milyen ma? Nem tudom.

Elvész a lendület, igen, s talán soha többé nem jövök le sem egyedül, sem feleségemmel (mint régen mindkét változatban) a Széchenyi-hegyről (kilátó és egyebek), az ottani Nagyszállótól, el valami golfpálya mellett, át egészen kisvárosi negyedeken, nem fogok fogaskerekűzni. Márffy Albin barátommal sokat jártuk a Kis-Svábhegyet, később feleségemmel fedeztünk fel ott egy bisztrót, megittunk ezt-azt. Üzletház áll a helyén. A buszjáratok sem a régiek, arrafelé alig ismerem ki magam már. Magán a Kis-Svábhegyen rengetegszer jártunk, fűvet szedtünk. Onnét került egyik madarunk, Éliás. Lett is neve például, hogy Abos (az utcáról ott), de neki még ilyen neve is lett, hogy Zordon Kárpátka, Juszuf, Béni.

Megjegyzem, Szpéro a budai Lánchíd-főtől került, másik nagy szent madárkám, a szánta Aliz, aki tizenkét évnél is többet élt, végig kalitkában, sokat a kezemben (és jaj, sokat utaztam el mellőle, de ő hű maradt hozzám), igen, Aliz sérülten keveredett ide valami jóemberek révén a Jászai Mari tér mellől. Samut a véletlen hozta Angyalföldről (Vahl Ottó, a műterméből, egy napra rá, hogy ő az én Szpéromról először hallott), sokakat a Duna-parton találtunk, széncinegénk a Ráth György utcában esett gázkonvektorba, és nálunk csaknem tizenhárom évet él, Samu is tizenhárom és felet, de Rudi, mezei verebünk, tizennégy és felet, csak ő sosem jött ki a kalitkájából, „utált bennünket”. Nem is mondom: ki honnét. De ezt mondom: tucatnyian is megélték a tízet-tizennégyet, csak Totyi, utolsó madárkám (nem tudom, honnét hozták!), ő ment el 7 és 2/3 évesen, s hagyott itt engem egy várossal, mellyel nem tudok mit kezdeni.

V

— — S voltak madáreleséges boltok... na, hagyjuk.

Közép- vagy Bel-Budáról már sok szó esett, a Vérmezőről, ahol Ottlik leghíresebb regényét olvastam, esőben; frissen vettem a Horváth-kert sarkán, aztán sokat jártam, jártunk is Ottlikékhoz, szerettük feleségét, Gyöngyit... Ottlikkal, „Cipivel” legénykoromban még (hülye szó!) atlétikai versenyeket látogattunk, de valóban a Csömöri úttól (Varjú Vili) a Népstadionon át akármeddig. Teniszt néztünk a Bethlen-udvar mögötti pályán. Ma ezekről a helyekről is a fűszedések jutnak eszembe. S a Tabán oldalában van legalább negyven madárkánk sírja, a legutolsó a Totyié.

A Mészáros utcában egy kedves fotósnál ki van rakva egy sapkás képem, állítólag még vásárolgatják is némelyek; iskolák. Hihetetlen. A Déli pályaudvarról apámékkal

sokszor mentünk a Balatonra. Mostanság, az utóbbi másfél évtizedben, főleg a Bécs felől Kelenföldre tartó vonat ablakából „élvezhető” látványok jellegzetesek számomra; vannak ott kiskertek, melyeknek egyikében kutyánk volt dajkaságban, mikor még hol vállaltuk őt, hol nem. Végül vállaltuk. De emlékszem, egyszer, valami buta viselkedése miatt, kiadtuk vidékre. Kétségbeesetten autóztam érte Ország Mihály doktorral, madaraink – mára megvakult – védszentjével. Lónyay utca! Már mint lakhelye. A Nagycsarnoknak nevezett hely közelében. Ó, a Nagycsarnok! Sokat írtam róla. Az 1964-es tokiói olimpiát, itt, vásárlás közben, rádiókon hallgattam. Mindenfelét vásároltam ott egyébként azóta is, főleg zöldséget, krumplit (Totyi és a többiek), de tejfölt, spárgát, uborkát, kolbászt, pogácsát. Ma, ism., semmit sem vásárolok, leszoktam az evési kezdeményezésről, azt eszem, amit feleségem – szelíd kérlelhetetlenséggel – rám kényszerít. (Na, azért ebben igazi konfliktusaink nincsenek.)

Aztán „bejött” egyszer csak a Lágymányos. Rengeteg csavargás, kocsmázás arra. Vásárlás: gyógyszertárak... posták... és a Kosztolányi Dezső tér, a Költő szobrával. Lakott arra apám. Karinthy Frigyes út. Ez szomorú történet is, meg matt is és „fád” is. Bonyolult. Ám írjanak mások apadolgokat, ebbe nem megyek bele. Lakással kapcsolatos dolgok, utcákkal kapcsolatosak így, apámmal, nincsenek. Fura, hogy rég a Fő utca egyik mellékutcáskájában lakott, ahol a házban egy Három Veréb elnevezésű kocsmá volt.

Apám sokat sétált, élete utolsó éveiben, a Feneketlen-tó körül. (Helyesírást: Szerkesztőm, kérem...) Magam a nagy sörözős korszakomban kultiváltam a Kosztolányi teret. Elmentem a Fehérvári piacra (akkor építették a csarnokot, a piac dimbes-dombos, agyagos, téglás, betonos talajon volt), lángosoztam, vettem dobozos sört, zsebből titkon ittam, nyíltan ittam. Szabolcska utca, Fadrusz utca, ilyenek, Ulászló. És a Kosztolányi tér. Onnét egy kis busszal át a Kelenhegyen, fel a víztárolókhoz az Orom utca alatt (jaj, mennyi séta színhelye, régebben apámmal; később a feleségemmel, fű- és vadsós kaszedés madarainknak), de magányosan, sör nélkül is. Buda nekem akkor a dobozos sörözés belterülete lett. Hoztam haza is dobozos sört, és borzalmasan meghíztam. Ez felháborított. Nekem semmit se lehet? Nekem Buda a dobozos sörökkel olyan szépen megvolt megint! Nagy súlyom ellenére lendületben voltam. Mára módszeresen lefogytam (23–24 kilót), nincs sör, de Buda sincs igazán. S ha visszagondolok rá, hogy fél éve még Totyihoz jöhöttem haza... elfog a félelem, hogy én ezekre a naphegyi helyekre újra felmenjek. De fel fogok. Legelső jó barátaim közül velem egykorúak éltek ott, L. Gabi, dr. E. M., gombfoci és játék... mindenféle kockadobásos a nagy villaházban például, a Dezső utca és a Derék utca táján, focijátékok. Na ja, nem voltam jeles játékos. De a házunk mögött, az Öntőház utcában (egy régi öntödéről kapta nevét) a házbellekkel teniszlabdafociztunk éveken át szinte minden délután. És gombfociztunk.

Érdekes, hogy más osztálytársaimhoz sosem jártam sakkozni, gombfocizni. Nem tudom, miért voltam ilyen, kicsit ilyen is maradtam. Emlékszem azonban – ez ismét Pest – a sokszor „megénekel” gombfociklubjaimra. Ahol komoly bajnokságokban játszhattam, s ha nem is az első négy, de az első hat között Bel-Pesten fixre ott voltam. Rádió... Röltex-klub a mai Király utcában, más pincék... Dél-budai Vendéglátó... aztán 1963-ban ez abbamaradt. Első állásom (kettő volt életemben) az Illatos útra „sodort”, portásnak és nevelőtanárnak, s nem volt mód klubszerű életet élni. Az Illatos út kibírható volt, a felnőttoktatásos Hungária körút, a mai egyetemek egyike, szintén. De 1971-ben abbahagyni – az volt evidens.

Attól fogva: szerkesztőségek és kiadók, legfőképpen Pesten, ezek jelentették nekem az antikváriumok melletti nappali úti célokat. Az utcarendszerek a Nagykerület tájékán.

A Bajcsyn. Az Akadémia utcában. A Bródy Sándor utcában. A Blahán kevésbé. Mikor 57–58 kiló voltam, ötven perc alatt kiszáguldottam tornacipőben V. Tibor barátom galériájába a Városliget mellé (innen az Alagúttól). Amikor 53–55 kiló voltam, ehettem-ihattam, nem híztam. Sokat lófráltam akkor főlöselegesen. Vagy ki tudja. Taxiztam. Grenadírmarsot ettem a Gül Babában (Déli vasúttól áttaxizó ürge), vagy káposztás cveklit, ugyanígy. Taxizva.

Egyáltalán, akkoriban sokat lehetett taxizni. Ma már: három éve nem ültem ilyen gépjárműben. Autózni különben sem szeretek. A bécsi utazásoknál (elmaradtak) a vonatot megoldottam villamossal (Kelenföld), busszal (Keleti pályaudvar). Ma a legszebb úti élményem, ha a déli vasúti hidat elnézem: de jó, hogy engem nem visz át rajta vonat. De jó, hogy a balatoni úton nem visz kocsi.

VI

Milyen takaros, nagy házak vannak, fedeztem fel mostanság. Például a Közraktár utcában. Vagy az Aulich utca és a Hold utca összefutásánál. Fura, a Teleki tér után itt az Aulichban, ha jól mondom, lakott Mándy. Átlendültem közben Pestre, bár sok minden elmaradt Budából. Például ahogy feleségemmel Budafokra mentünk madárvitaminért. S ott nagyot sétáltunk. Elfelejtettem mesélni, hogy nagyapámék (apámék) a Rózsavölgyben is laktak. Meg az Istenhegyi út mentén. A II. világháborút részben a Lóránt útról láttam. Budapest bombázása. Az égő malmok. Aztán októbertől itt voltunk újra a Vár alatt. Kibombáztak minket alaposan. Az életünk, kb. annyi maradt meg. (Ám e dolgokat részben mind megírtam könyvekben. Nem illik ezeket sorolni itt.)

Tehát a tojás, a határjárás, határkitöltés elérkezett jócskán a pesti oldalhoz meg a zűrzavarhoz. Mire van még türelmem? Megírni, szeretem-e még a hajnali várost? A hivatalnegyedet? Hétvégéken délelőtt metrózni, szeretek-e még? Rég nem láttam az állatkertet, a Városligetet, nem ücsörögtem városmajori padokon, egyáltalán, padokon. Egyszer, nagy munkák után, altatósan, rumot ittam, elaludtam egy padon. Gorbacsov aznap lett elnök. Engem bevittek a Róbertre, a kijózanítóba. De nem vagyok alkoholfüggő, cigarettázni végképp nem szeretek, nevetségesen is csinálom. Legalább nem lettem a nikotin rabja, későn is kezdtem. Manapság, ha kevés (számomra) kibírható útvonalaim egyikén, a budai Duna-parton vándorzogok, cigizek is, ha maradt pár szál (egy hét egy doboz nálam). Vannak kocsmák, ahol szívesen „bedobok” egy kétdecit. Kérdeszek, az nálam hatásos. De nincs hová tovább. Messze a következő, meg azt nem is szeretem. Fura lehet mozikba járni. Esti életet nézni a színházak táján. Én, azt hiszem, egyetlen színházi fordításomat sem láttam. Sőt, tudom, hogy nem. „Ugyanakkor” magam meg léptem fel színpadon, önálló estem is akadt. De ezeket mind befejeztem. Amikor nem ittam, féltem este a városban. Amikor ittam, röstelltem magam, hogy kocsmát keresek még előadás előtt is. Szeretek itthon lenni, mára beszorultam ide a lakásba.

Ritkán megyek el. Míg Totyi élt, jó volt úgy elmenni – a Nagycsarnokba, a Fehérvárra; érdekes, a Lehelre, Hunyadira ritkán; az újpesti piacot nem is láttam, más ilyen helyek sem mondanak sokat nekem, kivéve „a Hold”; jó volt úgy, hogy *hozzá* jövök haza. Manapság vagy a feleségemhez és kutyánkhoz, vagy le se megyek, nem kell hazajönnöm.

Vannak kedveltebb gyógyszertárain. Kaktuszvásárló helyeim. Antikváriumaim. De ezeket mind: úgy egyik napról a másikra olykor hanyagolni kezdem. S tart ez esetleg hetekig. Jártam egy időben a MOM Park Plazába. Olyan komolyan fogyóztam, hogy sós kiflit se vettem, Totyihoz jöttem haza, gyógyszertárakat, fűszedő helyeket érintve.

Most hivatalos ügyben kell holnap a MOM-ba mennem, hazafelé a Totyi sírja mellett jövök el. Megigazgatom rajta a gallyakat, köveket. De lehet, hazasöprök „kísértetként a Krisztinán”. Ennek a legnagyobb a valószínűsége. –

VII

Ahogy befejeztem ezt, gépiesen is Totyihoz mentem be a nyitott szárnyas ajtón. Ah, vagy úgy. Visszajöttem, s e pár sorral tényleg befejeztem csavargásomat.

Magányos volt, nem hazudtam.

Jegyzetek

Mi minden maradt el. Hová jártam iskolába. Mikor fordultam meg először a Ferihegyi repülőtéren, mely módon lett még „közöm” hozzá. Ottlik-dolgok. Megismerkedések, úgy-amúgy. Bulik és buli-mellé-járások. Hol volt egyházi, hol a polgári esküvőnk. Hogyan érkeztem haza Esztergomból, Vácról stb. esti hajóval. Apámmal hogyan sétáltunk a Várban, ismerkedtem a törökkori emlékekkel. Hogyan mentem át életemben először a Lánchídon úgy, ahogy azt el se mondhatom, de... négykézláb, mert a hunyadi piacról hurkát-kolbászt hozni, ez volt a mániám, s a járda jeges volt. Hogyan potyogtak mellettem homokszákok, mert a tilalom ellenére átmentem. Hogyan temettük el az ostrom után a Vár oldalában a nagymamámat. Erről mind esett szó így-úgy egyebütt. Jártam Cinkotán kaktuszért. Újpesten madárszépiáért. Nem jártam Újpalotán, Csepelen. De átjöttünk Soroksáron Ország doktossal, mikor a Szuzsi kutyát hoztuk haza mégis. Nem tudom, hol hamvasztották el a Szuzsit. Nem tudom, hol „pihennek” majd az én poraim. Nem tudom, lesz-e több madaram. S honnét? Íme. Mi minden.

*

Még ennek is: van belvilága. A „Jegyzetek”-nek, ahogy a szövegnek is volt. Vagy külvilága, nagyon is? Nem bírok *hogyan* hazajönni! Semelyik irányból, se az Alagúton át (gyalog végképp nem, holott iskolába ott jártam én, s fél évtized volt, mikor a bűzjelző tábla ellenére szinte gyönyörrel jártam át), busszal se, mert a Nulla Kilométertől sem az Öntőház utcán, sem a magunk utcáján NEM BÍROM. És ugyanígy nagy betűkkel: át a Lánchídon, úgy a Nullától, vagy az E.-híd felől, s a Tabánból, a Váralja utcán stb. a „műtermek” előtt. S mi lesz itt, ha sétáló-csicsa-város lesz, elit... műtűrboltokkal, veszett turistatömeggel! A banánhal-nap Salingernél: de a banánhal az üregben legalább telezabálja magát, akkor jól érzi magát, s így hízik meg, így nem fér ki az üregből. A tenger alatti terem, Eliot! Megfulladunk, ha emberek szava szólít, s madaraimmal, ettől tartok, e tenger alatti termet láttam én, és ha új madaram lesz, ha nem lesz ilyen üres a lakás, az is már csak emberek hangja lesz, a magam hangja, mert én is ember vagyok, az eszem hangja, miért ne új verebet, akármilyen? Térerőnek, hogy szóljon belső „adóm”. De félek, ez is a tenger alatti terem túlja már. Totyival elment... De vissza a józan rációhoz: valahányszor (és kénytelen vagyok rá!) elmegyek, és főleg már csak, mint mondtam, a Duna-part kis szakaszait viselem el, vagy hétvégeken a csendes 86-os buszt, Óbudát... ha elmegyek, tudom, iszony lesz a hazaút, mert egyik hazaírány sem elviselhető már többé nekem. És sorolhatnám, nem sorolom, a környékeket: Nagycsarnok, Moszkva tér, Déli pályaudvar, így *vagyok*. S nem iszom, nem szeretek enni, nincs cigi, más, rossz buli.

Várady Szabolcs

BUDA-MORZSÁK GYEREKKOROMBÓL, HÚGOM LÁBJEGYZETEIVEL

Valamikor a múlt század első felében, úgy 1947-ben, tehát körülbelül négyéves koromban, sikerült fölborítanom a Gellért tér egész közlekedési rendjét.

Izgalmas hely volt a Gellért tér ebben az időben. Még működött fölötte a sziklakapolna: egy barlang, ahol titokzatos fények lobogtak, és minden, ami ott történt, ropant jelentőségteljes volt és teljesen érthetetlen. De még ennél is titokzatosabb volt a felső rakpart sziklafalába vájt, mesebeli várkastélynak tetsző pálos kolostor. Fogalmam sem volt, kik laknak benne; inkább tündérekre vagy manókra gyanakodtam, mint szerzetesekre, noha még körmenetet is láttam a Villányi úton, amely akkor még Szent Imre herceg útja volt. A világ varázsai közé tartozott a karácsony, és ennek is volt kapcsolata a Gellért térral: amíg az angyal elkészítette a karácsonyfát, mi nagyapámmal ezt a környéket róttuk. Vastag, fehér hótakaróra emlékszem, és nagy csendre – amelyet azóta csak a legutóbbi napfogyatkozás idején tapasztaltam a városban.

Sokféle villamos járt erre, egy részük fölkanyarodott a Szabadság (azelőtt Ferenc József) hídra, akkor még mind a két lehetséges irányból, a többi egyenesen ment tovább a Duna-parton, illetve a Körtér felé. A forgalmat rendőr irányította egy kis toronyszerűségből, ahova vaslétrán kellett fölmásznia. Többnyire nő volt. De nekem volt már villanyvonatom, és ezért főleg a sínek izgattak. És az a kapcsolótábla, mindenféle színes gombbal, amelyiken a sínek állását igazgatták, de egyszer őrizetlenül maradt, amikor arra jártunk. Felnőtt kísérőm éberségét kijátszva szerét ejtettem, hogy kipróbáljam a kapcsolótáblát. Elkezdtem nyomogatni a gombokat, amitől csodálatos zűrzavar támadt – legalábbis így rémlik, de az is lehet, hogy álmodtam az egészet: a villamosok rossz irányba kanyarodtak le a hídról, összevissza mentek, egymásra torlódtak, talán ki is siklott valamelyik. Ide-oda szaladgált mindenki. Engem kísérőm elrángatott onnan, és az általános kavarodásban valahogy sikerült kereket oldanunk.¹

Szűkebb hazám a Gellért tértől a Körtérig terült el. A kettő között van az Orlay utca, itt laktunk. Vadgesztenyefák szegélyezik, a koronájuk azóta túlnőtt a ház tetején, de akkor még jó kilátás nyílt tőlünk a Citadellára, ahonnan augusztus 20-án a nagy izgalommal várt tűzijáték petárdáit kilőtték.² Volt itt egy zálogház is, „az Orlay utcai nagybácsi”, ahogy a rászoruló egyetemisták emlegették, jelesül az Eötvös-collegisták, írom meg gondolatlanul, mert úgy emlékszem, hogy Réz Páltól nyertem később, vagy negyven évvel ezelőtt, ezt a felvilágosítást. Az emlékeket azonban nem árt kontrollálni, ha van rá mód, és ez megtörténvén már csak annyit állíthatok biztonsággal, hogy valamikor volt az Orlay utcában egy zálogház is, az Eötvös Collegium pedig a közeli Ménesi úton van, melyet ebben az időben (most már ennek is utánanéztem: 1929-től,

¹ Szép kis történet, még sose hallottam tőled. Bár úgy gondolom, a rendőr a kis toronyból a 60-as években irányította a forgalmat, ezt nevezték eredetileg villanyrendőrnek. Én is emlékszem rá, hogy ott állt. Az utcai kapcsolótábla ennek az előzménye lehetett.

² Szeptember pedig a gesztenyegyűjtés ideje volt. Az összegyűjtött zsákmányt roskadozva cipeltük a Buda-foki úti MÉH-be, ahol fillérekért vették át, úgy hallottam, szappanfőzés céljára.

bármilyen furcsa, de egészen 1953-ig) Nagyboldogasszony útjának hívtak. Ez egy katolikus kerület, mi is a keresztény úri középosztályhoz tartoztunk. Kisvártatva elindultunk persze a deklasszáldás meredek lejtőjén; apámat nemcsak államosítják, de áruhalmozás büntetében is vétkesnek találja a népi demokratikus bíróság. Most azonban még csak négyéves vagyok, igazi kardom van, bojtjal, villanyvonatom, Märklin-építő-készletem, és a főváros közlekedését veszélyeztetem.

Az Orlay utcában volt akkor egy rendőrőr is. Nekünk, gyerekeknek, a rendőrökkel leginkább a golyóscsapágyas gördeszkák miatt gyűlt meg a bajunk. Ezeket a vagányabak házilag állították elő, és rettentő nagy zajt bírtak velük csapni. Nekem, sápadt, úri gyerekeknek csak boltban vásárolt, gumikerekű rollerem volt, de néha sikerült kölcsönbe hozzájutnom egy ilyen robajló deszkához. El is törtem a kezemet kis híján. Lejtős utca az Orlay, a Mányoki utat köti össze a Bartók Béla úttal. Télen, autóforgalom még nemigen lévén, jól bevált szánkópályának is.³

Följebb, a Mányoki út és a Kelenhegyi út sarkán van a művészház, abban lakott egy festő, akit ritkán lehetett józanul látni, de hogy festőművész, az mindig látszott rajta. Alacsony ember volt, kis szakállal, barettnben, bársonyzakóban, ahogy kell. Ő meg egy pap volt nekünk a környék fő nevezetessége.⁴ A papnak pirosra főtt, kopasz feje volt, és aki nem szedte a lábát, azt elkapta, és oktatta.

Reggel fekete autó állt meg a sarkon, olyasféle, mint a londoni taxik, az gyűjtötte be azokat a gyerekeket, akik Miss Margó angol óvodájába jártak a Pala utcába. Melyik házban is lehetett? Talán éppen abban, ahova Petriék költöztek később. Pussycat, pussycat, where have you been? Ezt énekeltük, és színes papírokból vagdaltunk ki mindenfélét „szlőjd”-ollóval. Erre emlékszem, meg első szexuális ábrándozásomra egy ottani Zsuzsikáról, akinek vágytam meglátni csupasz fenekét. Miss Margót kisvártatva elfújta a történelem szele, és vele az én angolomat is. Ha fekete autó állt meg valahol, az nem a gyerekeket vitte, és főleg nem a Pala utcába.

Az én topográfiai koordinátáim is megváltoztak. Apám börtönbe, anyám állásba ment, minket a húgommal nagyanyám vett gondozásba, Buda egy másik részén, a Bajvívó utcában, a II. kerületben. Hivatalosan azonban továbbra is az Orlay utcában laktam, több más, velem ellentétben tényleges lakóval szüleim baráti köréből, hogy a társbérletesítést megússzuk, és ezért iskolába is a Bartók Béla útra jártam, a 27.-be, ahova, mint később megtudtam, Nemes Nagy Ágnes is. Nagyanyám reggel föltett a Széna téren a 18-as villamosra, ami akkor nem a János-kórház, hanem a Török utca felől jött, végigment a Margit körúton, a Moszkva tértől tovább a mai 18-as vonalán, és engem letett az iskola előtt, ahol Laci (?) bácsi, a marcona, de biztosságos pedellus várta az érkezőket.⁵ A Margit körút a BUDAPEST LEXIKON szerint akkor már Mártírok útja

³ A rendőrséggel azért gyűlt meg a bajod, mert a lejtős Orlay utcán a rollik (így írják?) nemcsak hangosak, hanem fékezhetetlenek is voltak. Szánkózni csakugyan lehetett az Orlay utcában, mert a forgalmat a ló vontatta szemeteskosci meg az a néhány teherautó jelentette, amelyek a Gellért-kazán udvarába hordta a szenet. Papp néni, a házmester gyűjtötte a lócsitromot, hogy ezzel javítsa a kert földjét. A mai extrém sportok szerény őse volt a Pipacs utcai szánkózás. Ebben a Kelenhegyi út fölötti kis meredek mellékutczában akkora kátyúk voltak, hogy nem siklott, hanem repült a szánkó. Hasonlóan izgalmas volt a Szent Imre Kollégium – mi mindig így hívtuk, nem emlékszem, akkor kiről volt elnevezve – fák között kanyargó jeges szánkópályája.

⁴ A festőművésznek volt egy loncsos fehér pulikutyája. Az vezette haza a nap végén, mert ő tudta az utat.

⁵ Volt neki egy társcsaja (olyasféle, mint a vasutasoknak), és azt felemelve vezette át a gyerekeket az úttesten. Legalábbis a kicsiket. Első osztályban nekünk a tanítás végén sorba kellett állni. Elöl a hegylakók (az volt az elit), utána azok, akik a Bartók Béla út túloldalán laktak, őket kellett átkísérni, leghátul a három napközis (ők voltak a plebs).

volt, de a lexikonnak se lehet mindig hinni, legalábbis az interneten azt olvasom, hogy a Széll Kálmán térről hibásan állítja, hogy a háború után közvetlenül Sztálin tér lett, majd 1946-tól Moszkva tér: igazából csak 1951. november 9-én keresztelték át a mai nevére. Arra meg még én is emlékszem, amikor a Bajvívó utca közelében a Görgey utcáról egy szép napon kiderült, hogy nem viselheti tovább az áruló nevét, és lett Varsányi Irén.

Ez a nevek körüli bizonytalanság végigkísérte gyerekkoromat. A Moszkva tér például igazából nem volt se Széll Kálmán, se Moszkva, hanem egyszerűen csak Kalef. És kenyérért se a közértbe küldtek, hanem a Meinlhöz, ha a Bajvívó utcából, vagy a Schuphoz, ha az Orlayból. A háztartási bolt nekünk továbbra is az Izsák volt, a Bartók Béla úton. Izsákék különben a szomszéd házban laktak, amiből azóta az örmény katolikusok temploma lett.

A Bajvívó nagyon jó kis zsákutca, akkor még aszfaltozva se volt, gyerekeknek ideális. A szomszéd házat lebombázták, a gazon telken legettették kisebb koromban az éppen aktuális húsvéti nyulat, I., II., III. Fülöpöt, évről évre. Az utca a mi céljainknak éppen megfelelő mértékben lepusztult játszótérben végződött, remekül lehetett gyakorolni biciklivel a rendőrkanyart, hatalmas porfelleget kavarva a hirtelen fékezéssel. Parkoló autó még véletlenül se. Rendeztünk futballbajnokságot, futóversenyt, ha meg nem az utcán voltunk, akkor gombfociztunk. Természetesen egyedileg reszelt és ragasztott gombokkal, a kaput pedig ólomnehézzel bélelt gyufaskatulya védte.⁶ A fő szervező mindenben a nálam öt évvel idősebb Tóth Béla volt, akinek a felesége – kicsi a világ – ma a *Holmit* nyomtatja. Ők a sarkon laktak, a földszinten, kilátással a Jurányi utcára és így az ottani kereskedelmi lányiskolába menő lányokra is, amikor ballagásra vagy érettségire vonultak, nekünk meg már véget ért a tanév. Többnyire azonban a gombfocibajnokságokat bonyolítottuk.⁷

Moziba az Átriumból lett Május 1-be jártunk (itt láttam legalább háromszor a CIVIL A PÁLYÁN-t, amelyben igazi futballisták is szerepeltek, a Dózsa, ahogy akkor az Újpestet hívták, egész csapata, köztük olyan nagyságok, mint Szusza, Deák és Henni kapus, akiről sokan állították, hogy jobb, mint Grosics), úszni a Császárbá (ezt valahogy elfelejtették átkeresztelni), futballmeccsre eleinte csak a Ganz-pályára a Marcibányi térre (ezt a hagyományt később Soma fiam folytatta, amikor megint erre a környékre költöztem, a Forint utcába). A könyvtár sokunk számára néhány évig a féllábú trafikos boltja volt a Mártírok útján, itt egy forintért lehetett ponyvaregényeket kölcsönözni.⁸ Ezek közül a legemlékezetesebb, a GRENOBLEI GYORS (ejtve, ahogy írva), mint utóbb kiderült, Lator Lászlónak is fontos olvasmánya volt. Jack Tuckernek hívták a gyilkost.

⁶ Kiszuperált játékosaidból nekem is összeállt egy csapat, amit aztán (ötévesen) eladtam Kapitány István-nak, focizni úgysem állt le senki egy lánnyal, még asztalon sem. Lányos játékaim nem is nagyon voltak, hiszen mindent tőled örököltem a család jómódú korszakából. Egyetlen korombeli lányra sem emlékszem a Bajvívó utcából, mindig fiúk közt voltam. Szókincesem ott csiszolódott, ami aztán, hazakerülvén az Orlayba, anyánkat, aki irtózik a trágár szavaktól, és szívós küzdelmet folytat ellenük, keményen próbára tette.

⁷ Nagymama néhányszor elszánta magát, és a Bajvívó utca összes gyerekével kirándult a Zugligetbe. Élelmiszerral tömött hátizsákkal, kulaccsal, labdával, tábortűzhöz szükséges kellékekkel felszerelve kivillamosztunk az 58-os végállomásáig. Az állomás barátságos, zöld, faragott házikója a régi idők hangulatát őrizte. Az erdőn át a dombra kapaszkodva emberrel, lakott területtel nem találkoztunk. Sajat, megszokott tisztaságunk volt – éltük világunkat.

⁸ Ha csak olvastad volna, de el is mesélted a könyveket (rettetésben tartva öt éves lelkemet). Különösen az a részlet maradt meg, amint valaki egy toronyba szorul, falhoz lapulva menekül felfelé, de fogy a lépcső, és hallani, ahogy a Tuskólábú lassan közeledik...

De az élet maga a Bajvívó utcán ritkán terjedt túl, és ez nem is volt tanácsos. Egyszer fölbukkant egy nagyon szép lány valahonnan a távolabbi környékről, talán Verának a barátnője, aki a legjobbban tetszett nekem az utcabeli lányok közül. A nagyobb fiúk körülöngták, Tóth Bélával az élen, de még mi kisebbek is csatlakoztunk a menethez, amikor kísértük hazafelé, a Görgey, de talán már inkább Varsányi Irén utcán, majd amikor hazaért, és még ácsorogtunk egy darabig a kapu előtt, egyszer csak ott termett egy csapat sötét kinézetű bennszülött, és közölték, hogy beverik a pofánkat, ha még egyszer meglátnak a környéken. Csábító elgondolni, hogy talán nem is a Varsányin mentünk, hanem a Csalogány vagy esetleg a Hattyú utcán, ami a Batthyányban folytatódik, mert ez esetben akár Petri Gyuri is ott lehetett a felségterületét szigorúan védelmező bandában. Elvileg Fodor Géza is, de róla valahogy kevésbé tudom elképzelni.⁹

Volt azonban egy másik fontos terepe is az életnek ezekben az években, 1949 és 56 között: a Gellért fürdő. A Petőfi S. E. igazolt tagja voltam; így hívták a fürdő ifjúsági úszóegyletét, amely leginkább a fürdő alkalmazottainak gyerekeiből állt. Egyikük, Dezső, az osztálytársam volt, az ő révén jutottam be, kissé félszeg osztályidegenként, és járhattam edzésre, reggel hatra, nyitás előtt. Az Orlay utca felől is be lehetett jutni, a kazánház udvarán keresztül, csak át kellett mászni a kerítésen. Az edzések nem voltak túlságosan szigorúak, az edző jelenléte sem volt tipikusnak tekinthető – annál jobban élveztük, hogy mienk az egész medence. Többnyire a pezsgőben voltunk, Lia, egy nagylány, tanítgatott fejest ugrani, szerelmes voltam bele. Akárcsak Orosz Emília, aki motorversenyző volt.

Budán tartották a motorversenyeket akkor. Én többnyire abban a kanyarban álltam, ahol a versenyzők az Attila útról befordultak az Alagútba. Ott aztán megkerülték a Clark Ádám teret, és fölkanyarodtak a Hunyadi János útra. Itt is voltam néhányszor, ha nagyapám, aki pályabíró volt, épp itt posztolt a kockás zászlójával. A Hunyadi János úton van egy hajtókanyar, az is emlékezetes, főleg az oldalkocsisok miatt. A „mitfahrer”, aki olykor a vezető felesége volt, látványos mutatványokkal tartotta egyensúlyban a motort a kanyarban, hol az oldalkocsiból mélyen kilógva a talaj fölé, hol az ülésen átvetve magát az ellenkező irányba. De hogy onnan hogy folytatódott a pálya, azt már csak a térképről próbálom kikövetkeztetni. Valószínűnek látszik, hogy a Dísz téren át a Lovas úton mentek tovább, aztán Várfok utca, Vérmező út, Attila út. Két kategória volt: széria és speciál. De csak a 350 és 500 köbcentis motoroknál, úgy emlékszem. 500 speciálban a Gilette volt a menő márka, feltéve, hogy jól emlékszem a nevére (többnyire a félszemű Szabó „Kuksi” nyert, Puhony Nándor előtt), szériában a Norton (Kurucz), a 350 speciálban Szalkay verhetetlen volt a Velocette-jével. Szériában Cserkúti volt jó. De mintha két Cserkúti lett volna, testvérek. A másik talán a 250-eseknél indult. A 125 köbcentisek Puch motorral versenyeztek leginkább. Itt egy vörösesszőke fiú volt az abszolút favorit, még előnyt is adott a startnál a mezőnynek, de hogy is hívták? Reisz? Igen, ő volt a Reisz „Janika”, azt hiszem. Külön női mezőny nem indult, hiszen talán három vagy négy versenyző volt összesen, csak az eredményt számították külön.

Nagyapám – amúgy mogorva ember, de engem szeretett – a Nemzeti Múzeumba vitt még el, amikor nem volt motorverseny. Nagyon szerettem ott az őserdőnek beren-

⁹ (Őnlábjegyzet: Most értesülök [éppen Fodor Gézától], hogy Gyuri úgy tízéves koráig igen félnék, neurotikus gyerek volt, a nagyapapája kísérte mindenhol, és ha másik gyerek közeledett hozzájuk, elkergette. Hogy beállt volna bármilyen bandába, az később sem lett volna jellemző rá. Maradjunk tehát annyiban, hogy nem laktunk messze egymástól.)

dezett Afrika-részleget a kitömött vadállatokkal, teljesen elvarázsolt. Akkoriban a vadásztörténeteket faltam ugyanis, Kittenbergert, Széchenyi Zsigmondot, Csathó Kálmánt. De a Múzeum, az már Pest, egy másik világ, csak futó epizód. Később futballmeccsre jártam át leginkább, amikor egy kicsit nagyobb lettem. Arra határozottan emlékszem, hogy még láttam Czibort a Csepelben játszani, mégpedig a Honvéd ellen, ahova 1953-ban igazolt át. Még nem voltam tehát tízéves. És jártam persze továbbra is motorversenyre, amikor a versenyeket áttelepítették Budáról Pestre: előbb a Városligetbe, aztán a Népligetbe.

Bár jórészt nagyanyámnál laktam, azért fél lábbal az Orlay utcában is. Innen jártam a hajnali edzésekre, és zárás után ismét mienk volt az egész Gellért fürdő, a csapat legtöbb tagjának alanyi jogon, hiszen ott laktak, szolgálati lakásban, a fürdő területéhez tartozó kazánházakban. Valamivel később, az évtized lazuló éveiben a Gellért teraszán esténként a Martini-együttes játszott. Ennek volt a dobosa Kovács Gyula, a „bolond” Kovács. Én a jazzkorszakomat éltem akkor, dobos szerettem volna lenni, és ő volt a példaképem. Nemcsak nagy dobos volt, de nagy bohóc is. És valódi híresség: Willis Canover, aki az Amerika Hangja Münchenből sugárzott éjszakai jazzműsorát vezette (a hatvanas években rendszeresen hallgattam), azzal csábították Budapestre, hogy „van itt egy dobos”. Jancsó OLDÁS ÉS KÖTÉS-ében is felbukkant a kopasz, kaján fejével és démoni dobverőivel. Anyámék ismerték valahonnan, és egyszer, a műsor szünetében, odaült pár percre az asztalunkhoz. Ennél többre sajnos nem emlékszem, de ennél többet akkoriban nem is tudtam volna elképzelni.

A Gellért napozóján kívül kisebb koromban még egy kedvenc játszóhelyünk volt a környéken, a Schmidt-kert, tökéletes háború utáni elvadultságban. (Csak jóval később, a hetvenes években épült meg itt az Államigazgatási Főiskola.) Aztán, ahogy nagyobb lettem, fontos játékunk lett a villamos, a korabeli szlengben tuja. Mentünk tujázni. Klasszikus értelemben a tujázás azt jelenti, hogy az ember az ütközőn utazik. Mi egy másik változatát műveltük, amit az tett lehetővé, hogy a villamosoknak, a stukákat kivéve, nyitott peronja volt és lépcsője, amin lehetett lógni. Igaz, kalauzok is volt, aki ezt ellenezte. A tujázás tehát egyrészt abban állt, hogy kijátsszuk a kalauz éberségét, másrészt hogy soha ne a megállóban szálljunk föl vagy le, hanem a kanyarokban ugorjunk, ahol lassított a villamos. Ezt a tevékenységet többnyire pusztán sportból űztük, de én praktikus, azaz lustasági okból is, amikor az Orlay utcából mentem haza a Bajvívó utcába, amely a Jurányiból nyílik, fele úton két megálló, a Széna tér és a Szász Károly utca között. Ebben az enyhe kanyarban futottam egyszer a rendőrök keze közé, akik aztán kivallattak, hogy hol lakom, és a szüleim tudják-e, mit művelek. Szigorú titok volt, hogy én voltaképpen a Bajvívó utcában élek, ezért végül merő jóindulatból és biztonságom érdekében hazaszállítottak autón az Orlay utcába. Villamosozhattam vissza.¹⁰

A Bercsényi utcában működött egy tánciskola,¹¹ ide is jártam. Akkor jött divatba a csőnadrág, a vastag gumitalpú cipő és a háré a la Elvis. Nekem meg még rendes hosszúnadrágom sem volt, csak egy tréningruhaszerű kötött fekete valami, viszont olyan szűk, hogy végül az lett a menő, és Dedi meg Jumbó, a két vezérjampec szóba állt velem.

A Schmidt-kert dzsungelének közepén állt még az egykori villa megrongált maradé-

¹⁰ Nem villamosoztál, mert apánk ('52-ben szabadult) mint patikus a fél várost és így az egyik rendőrt is ismerte, és rávette őket, hogy fuvarozzanak vissza a Bajvívóba. [Tényleg! És ezzel a számonkérést is megúsztam.]

¹¹ Szerintem a tánciskola a Bartók Béla út 32.-ben volt (most galéria). Ha az ember nekifutott, jól lehetett csúszkálni a fényes parketten. Ennél több vonzereje nem volt számomra.

ka,¹² és amikor már hetedik voltam, egy iskolai rendezvényen itt táncoltam első hivatalos szerelmemmel. Az iskolában a fiúk az első emeleten voltak, a lányok a másodikon. Ide járt Erzsé is (Zsike), a Gellért-banda egyik vezéregyénisége, és eldöntötte, hogy én az ő barátnőjével járok, akit Pirinyónak becéztek. Elvben tehát „jártunk”, de hogy beszéltünk-e egymással egy-két mondatnál többet? Nem hiszem. Hanem akkor a tánc közben egy kicsit magamhoz szorítottam, és Pirinyó lángvörös lett. Alighanem én is. Ez volt szerelmünk tetőpontja. Aztán kivontam magam Zsike fennhatósága alól, és Sz. Marihoz pártoltam, a Bartók Béla úti házmasterlányhoz, akinek már igazi melles volt. De megfogni csak a kezét mertem, hosszú, néma sétáink alatt, ahogy mentünk körbe-körbe a Mátyóki út–Kelenhegyi út–Bartók Béla út–Orlay utca vonalon. Amíg csak T. Éva föl nem bukkant a láthatáron. De akkor már nyolcadikosok voltunk. Éva szép volt, kihívó és nagyvonalú. Hárman udvaroltunk neki az osztályból, három jó barátok, Jóska, Bandi meg én, nagy egyetértésben.

Kitört ezenben a forradalom. Szépen lecsücsült – nem az irodalom, mint az Aranyversben (VOJTINA LEVELEI ÖCCSÉHEZ, I. LEVÉL), az irodalom később jött, hanem a szerelmi részvénytársaság. Jóska barátomról az a hír járta, hogy talált egy pisztolyt, és véletlenül szétlőtte az akváriumot a lakásukban. Bandi – akivel közösen jártunk azelőtt németórára egy méla aggastyánhoz a Gellérthegyre (el-elaludt néha óra közben, nem is tanultunk meg németül), és az ő Herbert bácsikája illusztrálta egyik kedvenc könyveimet, a HÁRY JÁNOS AZ OLIMPIÁSZON-T („e rajzok stílusának édes népiessége, fantáziájának kiapadhatatlan gazdagsága és pazar humora elragadó”, írta róla Török Sophie a *Nyugalban*) – a Mészöly utcában lakott, Évák Bartók Béla úti lakásából éppen oda lehetett látni a szobájába. Láttuk is néha Évával, részemről némi lelkifurdalással, mert történelmileg úgy alakult, hogy végül is én maradtam Évával kettesben. Ővele – akkor – már csókolóztam is, de nyilván eléggé ügyefogyottan, mert idillünknek rövidesen véget vetett egy nagyobb fiú a Budafoki útról. Bódult eufória és a rá következő hideg zuhany – érzelmi életem hamar levert forradalma és a nemsokára ugyancsak füstbe ment *országos vakremény* – szétszalazhatatlanul összebogozódik emlékeimben. Szerelmi bánatomat tetézte, hogy Évától kaptam kölcsön A HÁROM TESTŐR-T és összes folytatását, de a BRAGELONNE VICOMTE-ből még hátravolt néhány kötet.

És csak néhány nap volt hátra a forradalomból.¹³ Felindultak a testvéri tankok, mi meg le a pincébe, aztán kijárási tilalom és végtelen bridzspartik, amelyekbe néha én, a kezdő is beülhettem, és aztán a jelszó: Irány Ausztria! És maradtunk itthon, én az Orlay utcában, és már csak látogatóba jártam vissza a Bajvívóba, hallgatni a Bill Haley-kislemezt, amit az egyik ottani fiú küldött, nem is tudom, talán Ausztráliából, és az általános iskolának is vége lett. A BRAGELONNE VICOMTE-OT végül is elolvastam, de már nem emlékszem belőle semmire. Sebj, úgyszincs budai vonatkozása. Illetve dehogy nincs. Nekem csak az van neki.

*

¹² Ez a villa nekem palota volt, lepusztultságában is mutatta egykori szépségét. '56 előtt a kristálycsilláros nagytermében vasárnap délelőtt két forintért szovjet filmeket néztünk.

¹³ A forradalom napjaiból nekem – akkor nyolcéves gyereknek – a nagy családi kavalkád maradt meg. Különböző rokonok tűntek fel és ragadtak nálunk, ahol addig sem voltunk kevesen. Különösen apánk bátyjára, Laci bácsira emlékszem, aki egyenesen a börtönből jött. [A fordulat évéig országgyűlési képviselő volt, de közvetlenül nem ezért csukták le, hanem mert valamilyen ügyben nem tett eleget feljelentési kötelezettségének – nem úgy, mint apámnak az a később nagy karriert befutott ismerőse, akinek elűjságotla, hogy vett ötven kiló cukrot vagy mit.] A börtön egyáltalán nem törte meg derűs lényét. Téged arra intett, milyen helytelen trágár szavakat használni, mint például... és a lehetőségek végtelen tárházát mutatta be elretentésül. Amivel sok új tudásra tettél szert.

Mindezt most megírom még pontosabban is.

Mondd csak, emlékszel még a villamosra?
Az a bőrszj vagy micsoda,
amit a kalauz megrántott, hogy mehet,
a lépcső, ahol lógni volt a legjobb.
Az útközőre nem mertem soha.

A lányokat Béláké ablakából,
fehér blúzukba onnan látni be.
Jurányi utca, oda járt anyám is.
Már jött a nyár. Tényleg, hogy telt a nyár?
Verára emlékszel? De mennyire.

A csatárokat csakis reszelővel,
a hátvéd viszont kettőből ragasztva.
Az az egy centi a kapus fölött!
Olaszország vagyok, de soha első.
Egy sliccgomb volt a labda.

Oldalkocsisban a Gaálék vezetnek,
férj, feleség. Át az Alaguton.
A Clark Ádámon jól ki kell feküdni.
Balczerék nagyon merészen veszik.
A benzinszag a kedvenc illatom.

Czibor szögletből, egy Honvéd–Dózsa meccsen,
érintés nélkül, Henni kapujába.
Még ázni kéne, volna annyi minden.
Felöltlik, aztán mintha mégse – mégis –
Na mondd csak, emlékszel-e a tujára?

Szabó T. Anna

BUDAPEST, MAGYAR ASSZONY

Budapest! Mire az Eötvös Collegium világítóan fehér lépcsőjén felkapaszkodtam bőhöm csomagjaimmal, az utazástól, a városi portól és a szorongástól pergamenre száradt már a szám. Ilyen az igazi tudásszomj, mosolyogtam magamban, miközben két tenyérrel locsoltam az arcomba a vizet. Megérkeztem „a nagy idegenségbe”, haza. Hol volt még akkor az otthon.